

NYHETSBRV 1/21

Her kommer vårens nyhetsbrev fra Torborg Nedreaas-selskapet. Som dere sikkert har fått med dere, så sender vi ut to nyhetsbrev i året. Høstens nyhetsbrev kommer alltid i forkant av markeringen av Nedreaas' bursdag 13. november. Vårens utgave har tidligere kommet nærmere sommeren, men i år har det skjedd så mye at vi tenkte at det allerede nå er på tide med en oppdatering. Dessuten er det vel fare for at mange av dere har god tid til å lese nyhetsbrev for tiden, så denne utgaven er ekstra fyldig.

Dessverre er ikke alt som har skjedd av det gode. Koronasituasjonen har ført til at vi ikke har fått avholdt noen av arrangementene vi har planlagt. Den nevnte bursdagsfeiringen i november ble for eksempel utsatt. Først tenkte vi at vi skulle avholde den i januar, men det gikk heller ikke. Så ønsket vi å slå den sammen med årsmøtet, som vi har planlagt i mars, men nå har vi små forhåpninger om at vi får arrangert denne markeringen i vår. Vi hadde laget avtaler med foredragsholdere, paneldeltakere og musikere (visebandet Albert og Elise), og håper at vi kan fornye avtalene når den tid kommer. Vi var i alle fall fornøyde med programmet og kommer ikke til å gi oss før det er arrangert.

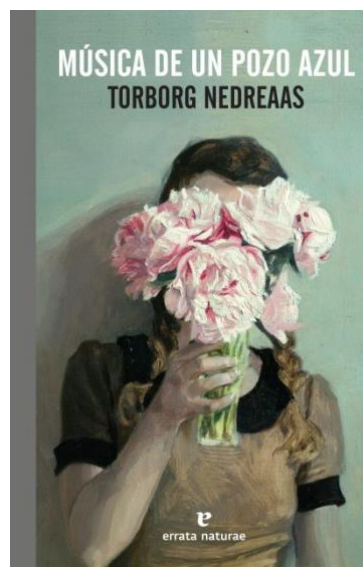
Også byvandringen som skulle ha vært arrangert under årets LitFestBergen er utsatt. Her hadde vi alliert oss med historiker og forfatter Jo Gjerstad og planlagt en tur rundt sentrale deler av Nedreaas-land (les: Møhlenpris), med stopp underveis der vi skulle få høre om levesett og historiske hendelser, samt ha opplesing fra bøkene om Herdis. Men Bergen løper vel ikke fra oss den heller.

Siden sist har vi satt oss litt inn i organisasjonsteori, og vi har funnet ut at et selskap av

vårt format bør avholde årsmøte. Vi hadde opprinnelig tenkt å avholde dette 19. mars, men har utsatt, i første omgang til 27. august 2021. Det er usikkert hvilket format årsmøtet kommer til å få, men alle medlemmer får selvsagt tilsendt innkalling. I forbindelse med dette vil vi arbeide med vedtekter og årsmelding og andre formelle dokumenter.

Vi har også lyst ut et Nedreaas-stipend på 30 000 NOK. Fristen for å sende søknad var 15. februar og vi har fått inn et titalls søknader. Kriteriene for stipendet er ganske vide, men den som mottar det er nødt til å produsere et produkt som enten på en eller annen måte handler om Nedreaas eller er i hennes ånd. Stipendvinneren vil bli kontaktet og det lanseres på vår nettside og Facebook-side på den opprinnelige årsmøtedatoen 19. mars. Dessuten vil den heldige også presenteres i neste nyhetsbrev.

Leserne av nyhetsbrevet husker kanskje at Nedreaas har fått en del oppmerksomhet i Spania de siste årene, ikke minst fordi filmskaperen Pedro Almodóvar har vist sin begeistring for *Av måneskinn gror det ingenting* og «smuglet» den inn i sin seineste film (*Smerte og ære*, 2019). Nå har Nedreaas' spanske oversetter, Mariano Gonzáles Campo, nettopp sluppet en oversettelse av *Musikk fra en blå brønn* (spansk tittel *Música de un pozo azul*). Så her er det håp om at interessen for forfatteren «vår» vil øke enda mer, også på den iberiske halvøy. Forlaget, Errata Naturae, har laget bokmerker i samme design som det flotte omslaget på boken, som spansktalende lesere og andre interesserte kan bestille [her](#).

I forrige nyhetsbrev kunne vi fortelle om Aschehous nye samleutgivelse av Herdis-bøkene (*Herdis-trilogien*). Det er, ikke overraskende, blitt en fin bok, som alle litteraturinteresserte burde ha i bokhyllen, hvor de selvsagt ikke må plassere den uten å ha lest den først. Dette er historier som tåler en ny gjennomlesing, og ikke minst er det en fin inngang til forfatterskapet, for de som ikke kjenner Nedreaas fra før. Så løp og kjøp [her](#).

Herdis-bøkene er også mulig å høre som lydbøker på Norsk lyd- og blindeskriftbiblioteks nettsider. Per nå ligger det fem titler av Nedreaas [her](#). Disse er gratis tilgjengelige om man registrerer seg og har synsvansker eller på annen måte har vanskelig for å benytte seg av vanlige bibliotek og deres tjenester. Nedreaas har selv lest inn to av titlene, *Musikk fra en blå brønn* og *Utvalgte noveller*. De andre bøkene er lest inn av Randi Sommer Kløvtvedt. Dessuten har Aschehoug – helt uten mas fra oss i Nedreaas-selskapet! – tatt initiativ til å få alle tre bøkene lest inn på nytt, av ingen ringere enn skuespiller Kjersti Elvik. Dato for lansering er ikke satt, men bøkene blir med tiden å finne på en lydbokplattform nær deg!

Vi har også tidligere omtalt Toril Mois foredrag på Nasjonalbiblioteket om *Av måneskinn gror det ingenting* og debatten den skapte i Morgenbladet. Nå har Nasjonalbiblioteket gitt ut foredraget i serien *NBs populære* med tittelen *Kjærlighetstortur*.

For den som fortsatt ikke er lei *Av måneskinn* (og ærlig talt, da skal du være laget av stein) kan vi opplyse om at det blir enda en hendelse knyttet til denne boken i løpet av våren. Det nye Deichmanske hovedbibliotek i Oslo har nemlig i samarbeid med Agenda magasin en serie kalt

Feministisk leseliste. Til denne har de invitert vår styreleder Grethe Fatima Syéd til å snakke med Madeleine Schultz om Nedreaas' debutroman. Denne serien kan også anbefales i seg selv. Her vil vi høre forfattere og andre snakke om litterære stemmer så ulike som Gerd Brantenberg, Gunvor Hofmo, Toni Morrison og Patti Smith. Dato for publisering av *Av måneskinn*-episoden er ikke satt, men følg med [her](#) (scroll til nederst på siden, der ligger spilleren).

Noen ganger dumper det hyggelige meldinger inn i innboksen vår enten på Facebook eller epost. Det synes vi i styret er veldig hyggelig! Nå har for eksempel Odd Harald Opdal ved Austevoll folkebibliotek skrevet om *Av måneskinn* i det aller første blogg-innlegget i det han kaller «Gull frå magasinet». Dette kan leses [her](#).

Siden alt er som det er, har vi ikke skrevet en egen Nedreaas-kalender til denne utgaven av nyhetsbrevet. Men vi får håpe noe blir mulig å avholde: Som en oppkjøring til kvinnedagen er det i alla fall 4. mars planlagt en litterær lunsj på Bergen offentlige bibliotek. På dette «8. mars spesial» skal Marie Amdam og Charlotte Myrbråten snakke om mangelen på kvinnelige forbilder i statuejungelen og blant gatenavn. De vil blant annet løfte fram noen av byen oppsiktsvekkende døtre, og det skal forundre oss mye om ikke Nedreaas blir nevnt. Du kan melde deg på arrangementet [her](#).

Apropos statue: Vi vet at mange av dere venter spent på når det kommer opp et fysisk minnesmerke til minne om Nedreaas i Bergen. Det gjør vi også. Vi jobber mot at Torborg Nedreaas skal bli en av fem kvinner som hedres gjennom Bergen kommunes prosjekt *Kvinner på Sokkel*. Det var vi i Nedreaas-selskapet som i sin tid tok initiativ til dette tiltaket, og vi er jevnlig i kontakt med utvalget. Kim Friele og Ambrosia Tønnesen er første kvinner ut. De andre er ikke endelig bestemt, men nå har kommunen laget en nettside der alle kan sende inn forslag. Nedreaas-selskapet sender selvfølgelig inn et utførlig forslag, og jobber parallelt i flere fora, men vi oppfordrer også alle våre medlemmene til å legge inn forslag [her](#). Dere kan sende inn forslag med korte eller lengre begrunnelser. Vi håper riktig mange vil benytte sjansen til å få lov til å påvirke byrommene og sikre en litt jevnere kjønnsbalanse i statuefloraen. Del gjerne med andre!

Politikerne i Bergen er også på banen og Bystyret har, etter anmodning fra Sofie Marhaug i Rødt, vedtatt å be kommunen vurdere å reise en statue til ære for Torborg Nedreaas på

plassen mellom Bergen offentlige bibliotek og Bergen Storsenter. Om statuen kommer til å stå her eller et annet sentralt sted i Bergen, statue skal det bli. Vær med på å sikre at vi får det til!

MIN NEDREAAS: GØRIL STRØMHOLM

Kaare og Kåre gikk på skole sammen. En dag spurte Kåre om Kaare ville treffe moren hans, for moren hans var forfatter, kanskje ikke så veldig godt kjent akkurat da, for dette var på 50-tallet en gang, men hun, moren til Kåre, hun var iallfall forfatter. Det vil si, hun hadde skrevet noveller for ukeblader og hun hadde til og med fullført et par bøker, som et eller annet forlag hadde gitt ut.

Ja takk, veldig gjerne, svarte Kaare, for Kaare var også interessert i litteratur. Og det var det ikke så veldig mange i hans omgangs-krets som var den gangen.

Kaare traff moren til Kåre, og han, Kaare, syntes moren til Kåre var en så spennende dame at han gjerne ville treffe henne flere ganger, enda moren til Kåre var mye eldre enn ham. Vel, mye og mye, fru Blom, ikke mer enn 20 år, men når man selv er 20 år, så synes man ofte at folk på 40 er gamle folk.

Så gikk det noen år. Kaare og Kåre dro hver sin vei, og plutselig ble Kåre utsatt for en bilulykke. Den gjorde ham lam fra skuldrene og ned til tærne. Etter et langt sykehusopphold inviterte Kaare meg til Blylaget på Nesodden for å treffe moren til Kåre, og ikke minst, for å møte hans gamle venn Kåre, som nå var blitt lam.

Kåre lå i en seng innenfor der vi skulle spise. Han smilte og snakket med Kaare og nikket mot meg: Har du fått deg kjæreste? Min venn Kaare smilte og nikket og unnlot å forklare at vi «bare» var venner. Dette må ha vært tidlig på 60-tallet, for da hadde jeg en venninne fra Jugoslavia på besøk, hun bodde hjemme hos mine foreldre. Hun het Olga Radonjic og var fra Beograd.

En dag døde Kåre. Vi – Kaare og jeg og moren til Kåre og Aksel, som moren til Kåre hadde giftet seg med etter det første ekteskapet der Kåre og en annen sønn var født – gikk sammen på graven til Kåre. Det var vinter og veldig kaldt og en bil som hadde trøbbel med å starte. Seinere feiret vi flere nyttårsaftener med Torborg og Aksel. For det er selvsagt Torborg Nedreaas jeg snakker om, forfatteren som var en så spennende dame. Da Olga var på besøk i Norge sa Tob, som Torborg ofte ble kalt, at det

ville være herlig om også Olga kunne bli med og feire nyttårsaftenen, dermed ble vi flere til å feire sønnen Kåre til Tob.

Min venn Kaare syntes at vi måtte forevige Torborg og Olga, for de ble veldig gode venner, og det syntes jeg også, men kattungen til siamesermora måtte også ha litt omsorg, og derfor satt jeg og klappet den. Det ble en meget livlig aften.

Frokosten dagen etter hadde Aksel ansvar for, den var GEDIGEN !

Da hadde vi alle tre – Olga, min venn Kaare og jeg – overnattet på et soverom som Aksel prøvde å varme opp med trekubber. Det gikk sånn passe bra, men dynene holdt oss varme.

Mange år seinere ble vi – Kaare og jeg – ofte bedt til Blylaget til fest og samtaler og danske frokoster med øl og dram. Jeg glemmer ikke kattene, de siamesiske, alltid til stede, men blyge. Jeg glemmer heller ikke sigarettmunnstykket til Tob. Og jeg glemmer aldri bøkene hun skrev om Herdis.

Gøril Strømholm er journalist og arbeidet mange år i NRK, både som programleder, produsent, oversetter, kommentator og regissør. Hun har skrevet bøkene Hjelp – jeg har fått barn! (1976), og Jentungen og krigen (2010). Strømholm var med på å starte publikasjonen Sirene, som hun i disse dager skriver bok om.

Den Kaare som omtales i teksten, er Kaare Lyngstad, intellektuell og frankofil, gjennom mange år en nær venn av Strømholm. Den andre Kåre er sønnen til Torborg Nedreaas.

VISSTE DU AT -

huset Nedreaas bodde i på Nesodden – det såkalte *Slottet* – opprinnelig var bank og sto i Trondheimsveien i Oslo? Men allerede da Nedreaas og mannen, Aksel Bull Njå, overtok, hadde det en litterær arv mellom ytterveggene: De forrige eierne var nemlig Arnulf Øverland og hans første kone, Hildur. Hva Øverland etterlot seg i detalj, vet vi ikke, men i alle fall flyttet han fra noe som er vanskelig å ta med seg: plassbygde bokhyller og en selvmurt peis.

Som antydning har vi ekstra mye lesestoff i dette nummeret av nyhetsbrevet. Vi markerer også med dette at vi toner ut interessen for den biografiske *personen* i spalten Min Nedreaas, til fordel for mer stoff om tekstene. Vi kommer

fremover til å invitere skribenter til å ta for seg Nedreaas-tekster, og gir dem fritt spillerom til å formulere hva som berører dem, ansporer dem til refleksjon eller på andre måter vekker noe som kan deles med våre lesere. Første mann ut er Emanuel Totland Frogner, som føyer sammen *Av måneskinn gror det ingenting* med en av Nedreaas' Stord-noveller med krigsmotiv: «Stikk imot østavinden», fra samlingen *Bak skapet står øksen* (1945).

SPØKELSESPANIKK I ØSTAVIND – TORBORG NEDREAAS OG DEN HJEMSØKTE HISTORIEN

«Så lød det et skrik, et vræl av
spøkelsespanikk.»

Slik beskriver jenta helt i midten av Torborg Nedreaas' *Av måneskinn gror det ingenting*, hvordan hennes husvertinne og arbeidsgiver, Fru Nilsen, reagerer på jentas abortforsøk. Hun hadde nemlig bestemt seg for å hoppe fra taket, for i fallet å utløse en abort. En abort etter et strabasiøst og lugubert forhold til Johannes, som nærmest har et overgrepspreg fra han side. Han var ikke bare mye eldre enn henne, men også hennes tidligere lærer, som aldri ville vedkjenne seg forholdet offentlig.

Det er i grunnen en besnærende formulering: «spøkelsespanikk». Et ord som ikke bare betegner Fru Nilsens reaksjon, men klinger igjen både i jentas resterende fortelling, så vel som i andre deler av Nedreaas' tidlige forfatterskap. For det er ikke bare Fru Nilsen som ser glimt av spøkelser. Det spøkelsesaktige ligger, nærmest som en skodde, over hele verket.

Både i *Av måneskinn* og *Bak skapet står øksen* møter vi mennesker som er hjemløst. Ikke av faktiske spektrale skikkelser, men av sin egen fortid, konsekvensen av relasjoner, valg de har tatt og traumer de har blitt påført. Som kvinnen som forteller den mannlige jeg-personen i *Av måneskinn* sin historie. Hun hjemløst ham i bokens åpning og slutt, for han går nemlig og leter etter et menneske, «jeg [har] gått og gransket ansikter, for om just dette ansiktet skulle dukke opp i min vei engang til». Det gjenferdsaktige kommer også frem i det kvinnen tvetydig sier om sitt forhold: «Det er bare Johannes som spøker i meg nå.»

Man kunne trukket frem mange tilfeller av det spøkelsesaktige i *Bak skapet står øksen*,

men la «Stikk imot østavinden» stå som et eksempel.

I denne teksten er det en gjennomgående dobling. Fortelleren blir konfrontert med konsekvensene av at hun ufrivillig anga sitt søskenbarn, i arrene, de merkede fingrene og haltingen til mannen hun søker trygghet hos. Han har visstnok kjent en jente som henne tidligere; og hennes søskenbarn blir mens de snakker antagelig utsatt for en lignende tortur som har merket mannen. Samtidig utspiller en nærmest identisk scene som den hun etter sigende har vært utsatt for, seg ved nabobordet der Willy, den tyske oberstløytnanten som skjenket henne full, nå er i gang med å få en annen jente beruset og på limpinnen. Som omkransning til dette draperiet presser formelig østavinden seg på, fra alle kanter, i det umiskjennelig «gjenferdsaktige», som fortelleren kaller skikkelsene som beveger seg ut og inn av lageret der hun har halvsovende gjemt seg i åpningen av novellen.

Det spøkelsesaktige hos Nedreaas har med hennes behandling av tid å gjøre. Tid som dobler seg selv. Fremtid og fortid krysser over i hverandre, og fortidens handlinger henger igjen i tekstens samtidshendelser. Hos den tidlige Nedreaas er «tiden av hengslene», som Hamlet sier det. For Nedreaas som for Shakespeare ligger det i fortiden en uavklart urett som spiller seg ut i samtiden. En skjevhet i historien som ikke kan rettes opp før den har blitt lagt under lupen og blitt tilkjennegitt.

I fortellingen til jenta i *Av måneskinn* er det mange doblinger og gjenferdsaktige repetisjoner. Det er hjemløst gjentakelser av abortene, hvis første utgave blir innledet med spøkelsespanikk-skriket til Fru Nilsen. Videre innleder hun fortellingen om den skjellsettende strik-kepinneaborten med å bemerke at hun har gjort det flere ganger senere. Et annet gjenferdsaktig frampek, eller jærtegn, er hennes søster elendige tilstand som gift, som foregriper hennes egen tilstand som gift (eller kanskje alle kvinner under den tidens ekteskapsregime). For ikke å glemme Morcks evige piano, som hun messen- de meddeler jeg-personen at hun har fått testamentert til seg da han døde. I og med kvinnens gjentakende snakk om pianoet, har Morck gått igjen i teksten som død. Og kvinnens fortelling kulminerer med beskrivelsen av Morcks selvmord og begravelsen av hennes abortfoster på bokas nest siste side.

Når man stilles overfor den tidlige Nedreaas' spøkelsespaniske grep, blir vår felles sosi-

ale historie et anliggende. For ved å ta tidens innbyrdes relasjon til seg selv som emne, og med det fremheve tiden som et objekt i seg selv, gjennom doblingene og det gjenferdsaktige som dukker opp i hennes tekster, løfter Nedreaas frem sosiale betingelser som stadig er gjeldende i vår samtid. De er gjeldende på to måter. På en ene siden er behandlingen av tyskerjenter og kvinners historier før kampen for reproduktive rettigheter her til lands var vunnet, stadig det historiske grunnlaget for vårt eget sosiale liv. Man kan skimte dette grunnlagets spøkelsesdis når myndighetspersoner prøver å unnskyldte historiske overgrep, eller når rester av lovgivning henger panisk igjen i legers reservasjonsrett mot abort og andre skinnøde sosiale mekanismer. Det er mye av sosiale og politiske betingelser for reproduktiv helse og kvinners politiske og sosiale frihet som er antatt død og begravet, men som lever igjen i avlede former.

På den andre siden dukker de opp som gjenferd på høylys dag når reproduktive rettigheter blir avvirket i land som Polen. Kamper mot antatt avdøde skrømt kjempes nær sagt over hele kloden; fra de amerikanske kontinentene til det indiske subkontinentet.

Med andre ord: Det er ikke bare Nedreaas' karakterer som er hjemsøkt av sine egne historier. Vi er også hjemsøkt av vår.

Emanuel Totland Frogner (f. 1989) er filmarbeider og oversetter, med master i filosofi. Uønsket alltid (2020) er hans første roman.

Vi selger fremdeles *Av måneskinn gror det ingenting*, *Herdis-trilogien* og flotte tøynett med Nedreaas-logoen vår på. Kontakt oss for kjøp [her](#).

FINN UT MER OM TORBORG NEDREAAS-SELSKAPET PÅ:

torborgnedreaas.no

til@torborgnedreaas.no

facebook.com/torborgnedreaas

Torborg Nedreaas-selskapets logo er laget av Katarzyna Roman, katarzynarmn@gmail.com